

ЗЕНИТ

СПИСАНИЕ ЗА НАУКА, ЛИТЕРАТУРА,
КУЛТУРА И УМЕТНОСТ

14/15

14-15, 2025

ЗЕНИТ

СПИСАНИЕ ЗА НАУКА, ЛИТЕРАТУРА, КУЛТУРА И УМЕТНОСТ

Издавач:

Друштво за наука, литература, култура и уметност

„Иван Василевски“ – Струмица

Главен и одговорен уредник

Ана Витанова-Рингачева

Уредници

Сузана Мицева

Далибор Плечиќ

Редакција

Никола Шимиќ-Тонин (Хрватска)

Марија Павловиќ (Србија)

Урсула Келер (Австрија)

Олга Лалиќ-Кровицка (Полска)

Васил Дрвошанов (Македонија)

Лектура

Ивана Николова

Дизајн на корица

Ване Костуранов

Списанието е финансирано од Министерството за култура на Република
Северна Македонија и Општина Струмица

СОДРЖИНА

СЛИКА ПРВА 6

Влада УРОШЕВИЌ. ТРИ СТАРИ ПЕСНИ.....	11
ВЛАДА УРОШЕВИЌ: КАЈ МЕНЕ ЖАНРОВИТЕ СЕ СТАРИ ЛЉУБОВНИЦИ КОИ, ПОМИНУВАЈЌИ ЕДЕН ПОКРАЈ ДРУГ, СЕ ПРЕПРАВААТ ДЕКА НЕ СЕ ПОЗНАВААТ	11
Владимир МАРТИНОВСКИ. СЕДУМ БУДНИ ПЕСНИ (На Влада Урошевиќ)	20
Владимир МАРТИНОВСКИ. ПОЕТОТ СОНУВАЧ, СОНУВАЧОТ ПОЕТ ВЛАДА УРОШЕВИЌ	23
Лидија КАПУШЕВСКА-ДРАКУЛЕВСКА. Беседа за Влада Урошевиќ (По повод наградата „Златен венец“ на СВП, 2023)	34
Лидија КАПУШЕВСКА-ДРАКУЛЕВСКА. Магијата на раскажувањето (Кон изборот раскази „Вишнов ликер“ од Влада Урошевиќ.....)	40
Лидија КАПУШЕВСКА-ДРАКУЛЕВСКА. Влада Урошевиќ и надреализмот (В. Урошевиќ, Laterna magica: дигитални колажи, Ликовен салон на МАНУ, 2013 ...	51
Ацо ГОГОВ. ЗАПИС ЗА ПРОФЕСОРОТ И ПИСАТЕЛ ВЛАДА УРОШЕВИЌ.....	54
Марија ГИРЕВСКА. ГОЛЕМО ЈАВНО СУДЕЊЕ на Птици во аквариум: надреализам 1924 - 2024 од Лидија Капушевска-Дракулевска и Влада Урошевиќ. Аула на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, 15 април (понеделник) 2024 во 18:00 часот.....	57

СЛИКА ВТОРА 62

ПОТРАГА ВО ДВА НОСА..... 64

„ЛЕПОСЛОВИЕТО Е РАКОПИС НА ДУШАТА“. ВЕНКО АНДОНОВСКИ ЗА СООДНОСОТ НА СОСТОЈКИТЕ ВО СОЗДАВАЊЕТО КНИЖЕВНИ ВОЛШЕПСТВА (Интервју со професорот и писател Венко Андоновски)	65
Венко АНДОНОВСКИ. ЗА КРАЈ: СОВЕТ КАКО ДА ПРЕЖИВЕЕШ ВО ПЕКОЛОТ НА КНИЖЕВНИОТ ЖИВОТ (Извадок од книгата „ Опијатите на лепословието“ од Венко Андоновски).....	72
Венко АНДОНОВСКИ. ЧУМУ УШТЕ ПОЕЗИЈА?	75
КУЛТОТ КОН ЧИСТАТА ВОДА Е ПРВАТА РЕЛИГИЈА НА ЧОВЕКОТ. И ПОСЛЕДНА ЌЕ БИДЕ! (Интервју со писателката Капка Касабова)	78

Ана ВИТАНОВА-РИНГАЧЕВА. ЧИЈА СИ ТИ? ЗА (БЕЗ)СМИСЛАТА НА ГРАНИЦИТЕ.....	81
СЕКОЈА МОЌ СЕ СТРЕМИ ДА БИДЕ ЛЕГИТИМИРАНА ПРЕКУ ЛИТЕРАТУРАТА (Интервју со писателката Аксинија Михајлова)	86
ЈУЛИЈАНА ВЕЛИЧКОВСКА: ВО МОИТЕ КНИГИ ПОСТОИ МОЖНОСТ ЧИТАТЕЛОТ ДА БИДЕ АКТИВЕН ДООБРАЗУВАЧ НА ТЕКСТОТ (Интервју со писателката Јулијана Величковска)	91

ПРУГА 97

Џовани ФИЕРО (Италија).....	98
Аксинија МИХАЈЛОВА (Бугарија).....	102
Ариф ДАМАР (Турција)	106
Марија ЛЕОНТИЌ. АРИФ ДАМАР (1925-2010). Во чест на 100-годишнината од раѓањето	110
МАЛ ИЗБОР ОД СОВРЕМЕНАТА ТУРСКА ПОЕЗИЈА. Избор и препев од турски на македонски јазик: Нејат Селман.....	113
Дејан ЃОРЃЕВИЌ (Србија)	117

ГУНА 120

Александра ЈУРУКОВСКА	122
Звонко ДИМОСКИ.....	130
Андреј АЛ-АСАДИ	134
Виолета ТАНЧЕВА-ЗЛАТЕВА	137
Катерина ПАНОВ КОЖАРОВ	140
Ице БЕЛИЧЕВ.....	141
Славица МИЛЕВА	142
Ристо МАЏУНКОВ.....	145
Македонка БОЖИНОВСКА	146
Пепи СТАМКОВ	148
Ацо ЃОРГИЕВ	151
Далибор ПЛЕЧИЌ	155
Игор ПОП ТРАЈКОВ	160
Трајче КАЦАРОВ.....	166

П(Р)ОГЛЕДИ.....169

Ана ВИТАНОВА-РИНГАЧЕВА. КОТАТА 2023.....171

Катерина ПАНОВ КОЖАРОВ. АПСУРДОТ ВО ФУНКЦИЈА НА ЛЕПОСЛОВИЕТО ВО ПРВИОТ РОМАН ЗА МЛАДИНЦИ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ „ИМАШ ПЧЕЛА НА НОСОТ“175

Владо ЕФТИМОВ. ДУШЕВЕН СВЕТИЛНИК: ПАТОКАЗ КОН ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА УЧИТЕЛСКАТА ДЕЈНОСТ ВО УЧИЛИШТЕТО ВО С. РОБОВО, СТРУМИЧКО - низ критички осврт на делото „Претходници и следбеници: Училиштето во село Робово, Струмичко, од Преродбата до денес (1860 – 2025)“ од Иван Котев179

Трајче БЈАДОВ. ВО УТРОБАТА НА ЗБОРОТ: МЕЛОДИЈА ОД СВЕТЛИНИ (Кон „Звуци и зраци“ од Ристо Маџунков)184

Трајче БЈАДОВ. КРИТИЧКИ ОМАЖ ЗА ПОЕТСКОТО ТВОРЕШТВО НА РИСТО МАЏУНКОВ.....186

Лилјана МАКАРИЈОСКА. НАРОДНИОТ БИТ ВТКАЕН ВО РОМАНИТЕ НА ПЕТКО ШИПИНКАРОВСКИ.....190

Јованка ДЕНКОВА. „ВРЕМЕ НА ТИВКИ РАЗГОВОРИ“ ОД АН-ЛИЗ ГРОБЕТИ – РОМАН ЗА ПРИЈАТЕЛСТВОТО ВО ВРЕМЕ НА МРАК И ТИШИНА198

Васил ТОЦИНОВСКИ. ЧУДЕСНИОТ ЈУЖЕН ВЕТЕР. Томе Велков. (2024). Судбината и зборот. Скопје: Академска мисла.....207

Васил ТОЦИНОВСКИ. ДЕЛА СО ВИСОКА НАУЧНА ВРЕДНОСТ. Васил Дрвошанов. (2024). Автор и дела, кн. VIII, Скопје: Бата прес милениум210

Иван КОТЕВ. СО ПИЕТЕТ КОН ЈУБИЛЕЈОТ: СТО ШЕЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ ОПСТОЈУВАЊЕ И ПОДЕМ НА УЧИЛИШТЕТО ВО СЕЛО РОБОВО, СТРУМИЧКО (1860-2025)213

Софија ТРЕНЧОВСКА. ЈУБИЛЕЈНИОТ 20-ти. „АСТЕРФЕСТ“ ПОД МОТОТО „ФИЛМСКИ КРСТОПАТИ“221

АРТитектура.....240

Никола ПИЈАНМАНОВ. ФАНТАЗМАГОРИЧНИТЕ СОНОВИ НА СПАСЕ КУНОВСКИ ...251

Далибор ПЛЕЧИЌ. КОН НОВАТА КОЛЕКЦИЈА „ПОРТРЕТ НА НЕМИРОТ“ НА ВАНЕ КОСТУРАНОВ256

Ана ВИТАНОВА-РИНГАЧЕВА

ЧИЈА СИ ТИ?

ЗА (БЕЗ)СМИСЛАТА НА ГРАНИЦИТЕ

Сакаме ли постојокоен свеи, ќе треба да се научиме на мир себеси. Тоа е најтешката задача!

(„Кон Езерошо“ Кајка Касабова)

Секавањата на минатото, без разлика дали се слушаат како раскажани приказни или како доживевани премрежиња, чувството на припадност го вкоренуваат уште подлабоко. Спомените за животот некогаш стануваат слики коишто човекот засекогаш ги носи со себе, како болен изросток на кожата, кој на ниту еден начин не може да се отстрани. Неговото хируршко, насилно отстранување подразбира крварење и болка, а потем и лузна, длабока до коска. Откорнувањето од домот во суштина значи откорнување од самиот себе, свлекување на кожата и нејзино положување на земјата созда телка и хранителка. Кожата - жртвениот подарок за мајката земја, да се услиши и да им прости на оние кои со човечка крв испишувале нови граници на Балканот, а место меѓа, оставале куп човечки коски.

Балканот, местото на зелените и шумни планини чува во себе гробници од човечки судбини закопани слоевито

удолу. Балканот е еден посебен свет, тло на кое уште стојат трагите од потковиците на коњите, чии господари токму тука ги кршеле копјата. Колку ли лица (убави и грди) има Балканот? Колку приказни (трагични и трагикомични) чува? Колку ли истории (вистинити, измислени, замислени) запишал? Колку ли граници (природни и насилно создадени) има издлабено по неговиот нерамен релјеф? Историјата на Балканот најубаво знаат да ја раскажат бегалците, раселените, разделените од едната и другата страна на границата, најубаво знаат да ја раскажат оние родени во еден дом со едно срце, а погребани во друг дом со половина срце. Војните први и втори, балкански и светски, востанијата, успешни и крваво задушени, пропагандите и преселбите, го искасапиле телото на стариот балкански масив. И токму во срцето на тој зелен, шумовит предел, во срцето на високите шумовити планини, под фитилот на бурето со барут, место-

то кое светот го набљудува како нешто примитивно, варварско и туѓо, се вкотвило најстарото езеро, Охридското. Двете езера Охридското и Преспанското иако разделени со Галичица како природна граница, имаат заеднички крвоток. Тие се поврзани со реки коишто течат под земја и со нив ги хранат езерата со вода. Она што ги разделува езерата е политичката граница заради која тие се разделени меѓу Македонија, Албанија и Грција. Границата е онаа линија на раскинување на телото на земјата, рез - насилно повлечен. Дали е таа граница меѓу Бугарија, Грција и Турција или меѓу Бугарија и Македонија, сеедно. Таа е универзалниот симбол на поделбите, таа остава трагични човечки судбини на едната и на другата страна. „Ние сме едно семејство, не можеш да нè делиш просто со една црта“ („Кон Езерото“). Но токму таа црта, станува длабок расцеп, длабоко од срцето на човекот до земјата, во вечната студена преградка. Само пред границата човекот се смалува до невидливост, станува мал, скоро невидлив, со желба да се всели во срцето на птица за да ја прелета. Како во приказните!

И токму оттука тргнуваат книжевните расткајувања на темите за границите, поделбите, преселбите, јазиците, слободата, актуелна преокупација на извонредната Капка Касабова, Бугарка која живее во Шкотска. Таа денес претставува синоним за автор кој враќајќи се на овие теми, всушност како да ги бара и распретува одамна затрупаните темели на некогашните цврсти столбови на мостовите, што ги поврзувале народите. „Кога и да проговориш за Балканот, магливата истрошена метафора за мостот е неизбежна, но никаде на друго место таа не е повидлива отколку на југоисто-

кот на Балканот, секојдневната капија помеѓу она што сме навикнати да го нарекуваме Исток и Запад“ („Граница“). На местото на мостовите денес се издигнати високи граници, непремостливите политички поставени линии. Романите „Кон Езерото“ и „Граница“ се своевиден нејзин личен протест против политичките граници, чие поставување низ историјата создавало прототипи на победици и победени, надмоќ на посилен над послабиот, чудовишна желба за асимилација, претопување, бришење, замолкнување. „Граница“ и „Кон Езерото“ се еден вид „херодотски патешествија во една географија која истовремено е надворешна, но и психоемоционална“ - вели самата Капка. И двете дела содржат една ненаметлива психоемоционална географија (термин на Касабова) во душите на ликовите, коишто се потомци на предците со колективната траума на разделбата. Трансграничните места се нејзината најголема книжевна преокупација, таа свесно им се навраќа за да ги распрета закопаните приказни на минатото, со сè уште живи рецидиви во сегашноста. Зборот исткаен во приказна, има силна исцелителна моќ, да ги очисти засирените струпки на раните, за да се обнови тенкиот епител на историјата. Токму од балканската историја, авторката создава свој микросвет од приказни кои природно гравитираат кон магнетното поле на најстарото езеро во Европа, Охридското. Од длабочините на Езерото, Касабова како да ги вади на површина историските, културните и воопшто судбинските артефакти на луѓето од нејзиниот род по мајка. Нејзината баба по мајка, Анастасија, потекнува од Охрид, местото на кое авторката се навраќа за да го открие *живошниот ѝејзж на мајка*

си и нејзиниот рог: „За да се вратиш на местото каде што живееле твоите предци, треба да си подготвен да го видиш она што е полесно да го одречеш“ - вели Капка.

Географски, Охридското езеро е едно од најстарите езера во светот, длабока пропаст во срцето на Балканот. Личната приказна е всушност само еден мал сижет од големата балканска приказна за географските граници и нивната постојана непостојаност. Егзилот, траумите од постојаните бегства и семејни приказни пишувани на граница, сите тие како концентрични кругови се движат околу епицентарот во кој се наоѓа Болката. И како поинаку да се канализира таа, како да се прочисти душата од наследените трауми на егзилот, трауми сраснати со потсвеста на оној кој ги наследил од предците. Подвижни слики на луѓе натоварени со (не)потребни партали, влажни очи и поглед кон недоодниот пат, на која страна да се тргне за да се стигне до никаде? И што се променило до денес? Истата балканска приказна, само страдањата се нови!

Езерото како архетип, живата вода како постојана солза во окоето на земјата. Една историја потопена на дното од Езерото испливува години подоцна и станува приказна во која се испреплетуваат судбините на многумина страдалници со иста преживеана траума. Езерото, матката на природата во која расте(л) животот на предците, станува синоним за домот, семејството чии корени сè уште пијат вода од него. Тука е, спокојно пркосејќи им на сите човечки пакости. Патувањето кон Езерото е патување назад кон изворот на Болката, кон местото на кое започнува приказната за семејството и неговата судбина. Бегалските приказни, егзилот,

траумата и болката се стожерните топови на прозата на Касабова. Да се прифати новата средина, а да престане да боли споменот за домот?! Навраќајќи му се на Езерото, Капка Касабова се навраќа на корените и спомените, на потомците на предците чии гени ги носи. Приказните коишто ги слуша и запишува, луѓето со кои се среќава и разговара, како да се сенки од некој претходен живот кога не постоеле границите и кога човекот од каде и да тргне, стигнувал до себе. Границата како скршено огледало во кое се прекршуваат сликите, се преклопуваат и повторуваат, всушност ги чува баш таквите човечки судбини, слични и скршени на две. Среќавајќи ги луѓето во Охрид и Преспа, Капка всушност среќава прототипи на веќе познати соговорници. Таа го започнува своето патешествие со мисла да ги запише приказните на луѓето од земјата на нејзината баба, приказни кои како кондензирани капки паѓаат на земјата, чии процепи жедно ги голтаат. Матафората за водата судбински е поврзана со авторката чие име е семантички полно поле. Името ти е Капка! Ти имаш страст кон водата, вели Иглика во „Граница“. *Да, човекој е создаген од вода, во неа расіе и шрошно се жуби низ нејзиниіе йодземни йашишша. „Секогаш кога ќе влезев во вода, чувствивував радосіи. Чувствиваіа и сіомениіе исчезнуваа, осіиануваше само мигојі. Тоа беше доволно“ („Кон Езерото“).*

Бремето на историјата жените го понеле во своите утробы, породувајќи се од другата страна на границата, оставајќи пород со две срца. Судбината на мајките и ќерките, болката на семејствата кои преживеале трансгранична траума и сеќавањата за неа, за Капка се првичниот духовен стремеж за да се врати

назад и да им тргне во пресрет. „Граница“ е еден полифоничен расказ за тоа како да се биде човек – вели Капка, оти таа е во потрага по човекот кој одејќи и селејќи се, зад себе оставал траги на стапалки, верувајќи дека еден ден потомците ќе ги пронајдат. И еве го, се разденува зад зелените високи планини на Балканот. Балканот, тоа сме ние! –вели Анастасија, бабата на Капка. Сонот за чисти нации, за чисти територии и нови граници на Балканот станува кошмар. Балканот како општочовечка болка и судбина, Балканот како душа заробена во телото на историјата постојано силувано од посилните, но Балканот како место на крајпатни чешми, лековити и силни. *Најблиската ѝ прејстава за ајз-мајта, чешмајта, значи ѝ остойримсѝво без домаќин, Балкан без ѝраница.* („Граница“). Границата е човекот обременет со стереотипи, националистички чувства, наметнати наративи, необјаслива желба за оградување личен простор, (не)свесно отуѓување и оддалечување од човечното. Светот самиот за себе е омеѓен простор во бескрајниот универзум, единствено слободни се човековиот дух и мисла. Капка, ослободувајќи го својот творечки дух, го пушта како претходница на патувањето до себеси и назад. Светот е исцртан на географските карти преполни со гранични линии. Но, духовниот свет на човекот истите ги поништува до степен на симболичност. Границата како метафора го заробува човекот во минатото, му го скратува погледот и му го заматува хоризонтот. Таа е совршен сојузник на политиката, за која, само таквиот човек е подобен.

Со толку многу запаметени и засведочени бегалски приказни Балканот станува место на една напластена траума со

која живеат генерации до денес. „Само да нема војна“ - велеа нашите стари, за сè друго чаре ќе се најде. Каква е таа болка којашто откорнатикот ја носел со себе, но и ја зачувал во колективната меморија претворајќи ја во песна, молитва, клетва, благослов, расказ, роман....

Капка Касабова е раскошен раскажувач, прониклив ум, постојано будна над историските случувања во минатото и денес. Родена во Бугарија, се преселува во Нов Зеланд, па во Шкотска. Заминува од домот и станува дете на светот, за на истиот тој свет да му ги подари „Граница“ и „Кон Езерото“, книги преведени на многу светски јазици, а меѓу сите нив и на македонски (дело на преведувачот Бранислав Мирчевски во издание на Или-Или). Преводот значи ново пресоздавање на делото, негово значенско збогатување, откривање на јазични форми кои само го умножуваат јазичниот раскош. Преведувачката постапка на Мирчевски подразбира превод од оригиналот на делата напишани на англиски јазик. Со широки познавања на македонската дијалектна лексика, особено на архазмите како јазично богатство, но и на социокултурните нијанси на македонскиот јазик, преведувачот создава дело на кое му вдахнува топла човечка димензија. Оти јазикот не постои надвор од човекот.

„Граница“ и „Кон Езерото“ се романи за потрагата на човекот по смислата на постоењето надвор од границите, а длабоко до изворите на големата вода, во чие средиште е окото на земјата. Тука човекот се раѓа, страдален и трошен.

И навистина, завршена ли е приказната за границите или има уште црвена боја во мастилницата на заумните пишувачи?!

ЗЕНИТ

СПИСАНИЕ ЗА НАУКА, ЛИТЕРАТУРА, КУЛТУРА И УМЕТНОСТ

Издавач:

Друштво за наука, литература, култура и уметност
„Иван Василевски“ – Струмица

Адреса:

Списание за наука, литература, култура и уметност „Зенит“
ул. „Стив Наумов“ бр.40 Струмица

Е-адреса:

zenitispisanie@gmail.com
Тел: 071/245-155

Трансакциска сметка:

Халкбанка: 270-0729532401-07

Компјутерска и графичка подготовка:

Боро Рунчев

Печати:

Европа 92 - Кочани

Тираж:

400 примероци